

Het vogelringstation: een dagje in Wonderland!

Hanneke Cusell

Oud Valkeveen, het ringterrein | Hanneke Cusell

Zondagmorgen 2 mei ga ik op de fiets naar het vogelringstation vlak bij het speelpark Oud Valkeveen. Voor mij is half acht nog redelijk vroeg, maar hier is men al een aantal uren druk in de weer. Als ik de deur van de keet opendoe zie ik twee mannen die heel geconcentreerd bezig zijn om de gevangen vogels te onderzoeken en te ringen. Harry de Rooij, voorzitter van het Vogelringstation (VRS) Het Gooi en coördinator van de ringgroep Oud Valkeveen, haalt de vogels een voor een uit de zakken die genummerd in de ringhut (keet) hangen. Hij meet van alles en voorziet de vogels van een ring, terwijl Rudy Schippers alle gegevens noteert en controleert. Na deze handelingen laat Rudy de vogel via een luikje boven het raam weer vrij.

Als ik nog maar net binnen ben, laten ze me een Gekraagde Roodstaart zien. Ik vind hem prachtig met zijn roestrode staartveren, maar ik beseft dan nog niet goed hoe bijzonder het is om deze mooie vogel van zo dichtbij te zien.

Netten en CES-methode

Even later ga ik met Harry naar buiten. We nemen bewaarzakken mee om de vogels in te verzamelen die in de netten zijn beland. Ingenieuze zakken, met de hand gemaakt van stevige stof, twee ijzerdraadringen om voldoende ruimte in de zakken te creëren en van boven een koordje om de zak dicht te kunnen trekken en op te kunnen hangen. Elke zak heeft een nummer en wordt alleen gebruikt voor de baan met datzelfde nummer. Vandaag zijn er tien banen met mistnetten in gebruik. We lopen naar de verste banen die min of meer eindigen in het Gooimeer en komen onderweg Frank van de Weijer tegen. Hij is bij een andere baan bezig vogels uit de netten te halen. Al gauw

merk ik dat de laarzen die ik aan heb, geen overbodige luxe zijn. Het is behoorlijk nat en moerassig, zeker na alle regen van de afgelopen week. Het lukt niet om helemaal tot het eind van een baan te lopen zonder natte voeten te krijgen. Harry en Frank hebben dan ook lieslaarzen aan. Onderweg vertelt Harry over het gebied. Het is een Natura 2000-gebied en wordt beheerd door Staatsbosbeheer. Dat wil zeggen dat Staatsbosbeheer hier het riet maait en dat de overige werkzaamheden door de werkgroep worden uitgevoerd. Waar nodig worden houtopstanden gezaagd en geknipt en 's winters worden de wilgen geknot. Er wordt gemonitord volgens de zogenoemde CES (Constant Effort Site)-methode. Dat is een gestandaardiseerde methode die in het Verenigd Koninkrijk is ontwikkeld en nu in meerdere landen wordt gebruikt. Er wordt altijd op dezelfde locatie en op dezelfde manier met netten gevangen. Dat gebeurt eenmaal per 10 dagen in de periode half april tot

half augustus, vanaf een half uur voor zonsopgang tot zes uur later. In de zomer betekent dat dus vroeg uit de veren. Helemaal omdat het vangstelsel eerst nog helemaal opgebouwd moet worden en dat kost al gauw een aantal uren. Heel voorzichtig en met veel geduld worden de vogels uit het net gehaald. Daarna worden ze in een zak gestopt en meegenomen naar de keet. In dit gebied zitten veel rietvogels waaronder een behoorlijk aantal Kleine Karekieten. Ook zijn er bijvoorbeeld steeds meer Cetti's Zangers. Het leefgebied van deze soort is steeds verder naar het noorden opgeschoven en zij gedijen goed in dit biotoop met zowel water en wilgen als ook struweel met bramen en brandnetels. Een interessante ontwikkeling die Rudy goed in de gaten houdt. We lopen via allerlei paadjes verder naar andere banen. Het lijkt wel een beetje op een doolhof. In een aantal banen met netten wordt gemonitord volgens de

Mannetje Appelvink | Hanneke Cusell

Mannetje Gekraagde Roodstaart | Hanneke Cusell

CES-methode. De banen bevinden zich in verschillende biotopen, een aantal in riet- en moerasland, andere in een meer open veld-structuur of op de overgang van struweel naar bos. Deze biotopen moeten door de jaren heen zoveel mogelijk gelijk gehouden worden. Buiten de CES-banen zijn er nog andere, ‘wilde’ banen. Dat aantal is afhankelijk van hoeveel mensen er zijn. Op dit moment zijn er zo’n vier mensen nodig om de netten op te zetten en de vogels te ringen, maar vanaf half augustus zijn dat er meestal minimaal zes. Dan is het heel druk met alle uitgevlogen jongen en daarnaast trekvogels, die of weer vertrekken of hier juist aankomen uit noordelijke broedgebieden. Afgelopen jaar was de bemensing beperkt vanwege het coronavirus. Een tijd lang mocht er zelfs maar met twee mensen tegelijk bij het ringstation gewerkt worden.

Onderweg laat Harry me een stukje terrein zien dat geschikt is gemaakt voor klauwieren en klapeksters. Er zijn doornige struiken als meidoorn aangeplant en een aantal hoge bomen is geveld. Ook is er een stukje oever geschikt gemaakt voor de IJsvogel. De uitwerpselen bij het nestje in de oeverwand duiden op activiteit, maar de vogel zelf is dit jaar nog niet gesignaleerd. Even verder neemt Harry

nog even een foto van een merelnest met jongen in een boom. Alles staat hier in het teken van vogels.

Het ringen en onderzoek

Weer terug in de keet kijk ik opnieuw gefascineerd naar het ringen. Ondertussen is ook Ab Grobbe gekomen om daarbij te helpen. Allerlei biometrische metingen worden gedaan: de vleugellengte wordt gemeten en aan de hand van de veren wordt de leeftijd bepaald. Soms zijn er groeistrepen te zien die kunnen duiden op onvoldoende voedsel tijdens de groei en alle vogels worden gewogen. Onvoorstelbaar dat een Fitis maar zo’n acht gram weegt. Vergeleken daarbij is een Grote Bonte Specht van meer dan 70 gram een hele reus. De borstveren worden soms uiteen geblazen, zodat de buik zichtbaar wordt en je in de broedtijd kunt zien of het een mannetje of vrouwtje is. Bij mannetjes wordt gekeken hoe actief de cloaca is. Als het een vrouwtje is, wordt gelet op het stadium van de broedvlek. Er zijn zeven stadia. Zo is te zien of het vrouwtje eieren draagt en als het goed is komt dat overeen met een zwaarder gewicht. Volgende stadia duiden erop dat ze zit te broeden of dat de eieren al zijn uitgekomen. Of, in het laatste stadium, dat

de jongen het nest al hebben verlaten. Dat is te zien omdat de broedvlek dan steeds verder rimpelt en weer dichtgroeit met veren. Bij vogelsoorten waar vrouwtje en mannetje elkaar bij het broeden afwisselen (zoals bij Zwartkop, Tuinfluiter en Grasmus) ontwikkelen ook de mannen een broedvlek. De bepaling van het vetgehalte geeft eveneens informatie: als er behoorlijk wat vet is heeft de vogel een lange reis voor de boeg. Als de vogel niet eerder is geringd, dan krijgt hij die nu. Voorzichtig wordt de ring om een poot aangebracht.

Ringer ben je niet zomaar, daar moet je een opleiding voor volgen en ervaring opdoen bij verschillende vogelringstations. Een opleiding duurt minimaal drie jaar en als je dat met goed gevolg doorloopt, krijg je jaarlijks een machtiging. Om het te verlengen word je regelmatig bijgeschoold. Het Vogelringstation telt momenteel 19 leden, waarvan acht met een ringvergunning. Al zo’n 60 jaar worden er vogels geringd. VRS het Gooi is een van de 20 grotere ringstations in Nederland en behoort volgens Harry bij de top drie. De gegevens van alle ringstations worden doorgestuurd naar het Vogeltrekstation (VT) in Wageningen. Het VT verwerkt en beheert ze. Jaarlijks maakt Rudy een

verslag van de monitoringsgegevens van Oud Valkeveen die volgens de CES-methode verzameld zijn. De monitoringsgegevens en de analyse zijn belangrijk om inzicht te hebben in hoe het met de broedvogelpopulaties in Nederland is gesteld. Als duidelijk is hoe het daarmee gaat, kan er beleid ontwikkeld worden om de omstandigheden voor de populatie verder te verbeteren. Dat geldt voor landelijk beleid, maar ook lokaal kan het leiden tot bijvoorbeeld aanpassingen in het maaibeheer.

Als je wilt weten wat er zoal gevangen wordt, kijk dan op trektellen.nl, kies voor Ringvangsten en telpost VRS Het Gooi-Gooimeerkust.

Duidelijk is ook dat het ringen de laatste jaren steeds meer is verbreid. Op dit moment staat het onderzoek naar zoönosen in de schijnwerpers. Zoönosen zijn ziekten of infecties die van dieren op mensen overgedragen kunnen worden (geen onbekend begrip in deze coronatijd). Onderzoek hiernaar vindt men belangrijk

en er is daarom ook geld voor beschikbaar. Om een monster te mogen nemen moet je ringer zijn en daarnaast een aparte cursus gevolgd te hebben om dierproeven te mogen doen.

Op Oud Valkeveen worden op één ringdag meestal drie of vier monsters genomen. Vandaag neemt Harry een monster bij een vrouwtjesmerel. Merels hebben de afgelopen jaren veel te lijden gehad van het usutu virus; nu lijkt het virus weer op zijn retour. Voordat Harry de vogel bemonstert, verwijderd hij eerst vijf kleine teken, nog nimfen, uit de oogrand van de Merel. Dat alles met een heel klein tekenantgetje, echt precisiewerk. Ook deze teken worden opgestuurd voor onderzoek. Dan neemt hij een keelwab, een cloacaswab en een bloedmonster uit een ader aan de onderkant van de vleugel. Samen met een veer wordt alles goed verpakt om opgestuurd te worden naar het Erasmus Medisch Centrum in Rotterdam waar het verdere onderzoek uitgevoerd wordt.

Wil je meedoen?

Dat kan! Bij het VRS Het Gooi is behoefte aan mensen, zowel bij het vangen en ringen, als voor het onderhoud van het terrein. Een paar voorbeelden.

Bij het vangen en ringen gaat het om personen die meelopen met het uit de netten halen van vogels, het sjouwen en opzetten van de netten en het opschrijven van alle gegevens. Bij het onderhoud van het terrein gaat het om zagen en knippen van vegetatie en het wilgen knotten in de winter, het vrij houden van de paden en het schilderen van de keet. De drempel om mee te doen ligt laag, maar je moet wel regelmatig beschikbaar zijn, bijvoorbeeld één keer per maand. Verder moet je goed ter been zijn en een redelijke conditie hebben. Een heel andere groep, biologiestudenten die onderzoek willen doen, is ook van harte welkom!

Als je je wilt aanmelden of als je vragen hebt, kun je een mailtje sturen aan vrs.hetgooi@gmail.com.

Ab Grobbe ringt een Grote Bonte Specht | Hanneke Cusell

Wat maakt het ringen zo leuk?

Duidelijk is dat Harry, Rudy, Frank en Ab alle vier heel enthousiast en gedreven met het ringen bezig zijn en dat ze dit al jaren doen. Ik vind het allemaal interessant en ben diep onder de indruk. Wat maakt dit werk nu zo leuk? Voor Harry is het duidelijk: het is genieten, 's morgens de zonsopgang zien en in het voorjaar de Nachtegalen horen. Het is een andere wereld, eigenlijk een spannend jongensverhaal waarin je nooit weet wat je kan verwachten. En heel veel van wat we over vogels weten is te danken aan ringonderzoek.

Een heel spannend verhaal op dit moment is het onderzoek met geolocators. Hier en bij het VRS De Haar (Utrecht) zijn Kleine Karekieten en Bosrietzangers teruggevangen die eerder met een geolocator waren uitgerust. De gegevens van deze dataloggers geven inzicht in de route die de vogels tijdens hun trek afleggen. Je ziet nu in een notendop bepaalde facetten van de vogeltrek wat 60

jaar aan ringgegevens niet heeft kunnen opleveren. Heel fascinerend in deze zo snel veranderende wereld.

Soms is er onbegrip bij mensen, ongefundeerde anti-ringergevoelens en de broodjeaapverhalen over het ringen van vogels. Zelf vroeg ik me voor het bezoek ook af wat het vangen en ringen met een vogel doet en of dat geen traumatische ervaring is. Maar volgens Harry is dat minimaal. En eerlijk gezegd heb ik geen gestresste vogels gezien. Ze waren allemaal heel rustig, zelfs de Grote Bonte Specht waarvan verwacht werd dat hij veel kabaal zou maken, bleef heel kalm en een van de Cetti's Zangers zong zelfs in de hand van de ringer. En als bijkomstigheid, de vogelringers ruimen alle aangespoelde troep langs de Gooimeerkust op.

Kers op de taart

Om ongeveer 12.15 uur is de officiële vangperiode voorbij. In totaal zijn er 66 vogels van maar liefst 20 soorten gevangen. En de laatste gevangen vogel is

als de kers op de taart een heel bijzondere: een prachtige Appelvink. Schitterende kleuren en een indrukwekkende snavel die er uitziet of hij van metaal is gemaakt. Een snavel met maar liefst 50 kg bijtkracht, waar je beter niet je vinger tussen moet krijgen! Om vogels die ik normaal niet tegenkom, in levenden lijve van zo dichtbij te zien, is toch wel heel anders dan op een foto of door een verrekijker ver weg op een tak. Het is bijna een beetje magisch. Dan, na het inschuiven en opruimen van alle netten, is het echt voorbij. Nog net voordat we weggaan, ontdek ik dat het Vogelringstation het Gooi nog veel meer doet dan monitoren op dit ringstation. Zo wordt naast de ringactiviteiten bij Oud Valkeveen voor voornamelijk zangvogels ook veel aandacht besteed aan uilen, roofvogels en Raven. Iets om een volgende keer verder te ontdekken. Voor nu zit het erop. We verlaten het terrein en ik ben weer terug uit Wonderland in de gewone buitenwereld en een bijzondere ervaring rijker.

Het meten en wegen in de 'keet'; links Harry de Rooy, rechts Rudy Schippers | Hanneke Cusell

